

je pripadao emporiju (trgovačkom centru), a na *JJ* strani grada pronađeni su ostaci gradskoga zida i monumentalnih vrata u obliku trijumfalnoga luka s tri otvora. Na području grada pronađen je veći broj mozaičkih podova (crno-bijeli ukrasi), ulomaka fresaka, a u nekropolama izvan grada bogati prilozi predmeta umjetničkoga obrta (keramika, staklo, bronca, kost).

Centar kršć. kulta oblikovao se u kasnoj antici (IV – V. st.) *SI* od ruba foruma. Velika biskupska bazilika prislonila se na začelni zid taberni, a biskupska palača (episkopij) sagrađena je na dijelu foruma. Od bazilike su se očuvali temelji apside i veći dio katekumeneja s mozaičkim podom (prikaz jelenâ koji piju iz česme). Do II. svj. r. bio se očuvao šesterokutni baptisterij bogato arhit. raščlanjen (nedavno obnovljen). Crkva *Sv. Tome*, porušena 1822, bila je starokršć. trobrodna bazilika; istražena je i konzervirana 1970. s tri bifore na jugoist. zidu i dijelovima apside i pročelja. Crkva *Sv. Stjepana* koja je 1632. produžena, pregrađena i posvećena *Sv. Šimunu*, također je starokršć. bazilika. Od nje su se očuvali unutrašnji stupovi i lukovi, a na jugozap. bočnom zidu bifore; ustanovljeni su i temelji apside. Prednji prostor crkve *Sv. Petra Starog* (obično nazivan *Sv. Andrija*) jednobrodna je starokršć. građevina. Očuvani su jugozap. zid i apside u punoj visini.

U Zadru je očuvano više vrijednih predromaničkih i ranoromaničkih građevina i skulptura (IX – XI. st.), koje se smatraju najreprezentativnijim umjetninama te vrste na našoj obali. Monumentalna crkva *Sv. Trojstva* (od XV. st. nazvana *Sv. Donat*) sastavni je dio episkopalnoga sklopa. Sagrađena je poč. IX. st. između katedralne bazilike i biskupske palače na površini ant. foruma, koji je tada bio već odavno zasut. U temelje su uzidani mnogobrojni ulomci ant. arhitekture. Crkva je kružne osnove s tri radijalno sagrađene potkovaste apside na ist. strani te s nartekсом

nepravilne osnove na zap. strani. Valjkasti je prostor podijeljen okomito u središnji i prstenasti vanjski dio; vanjski je dio podijeljen vodoravno u prizemlje i kat otvoren lukovima prema središnjem dijelu. Zamišljena kao slobodnostojeća građevina, izgleda da je već tijekom gradnje preinačivana; na valjkasto tijelo zgrade prigradeno je sa sjeveroist. strane svinuto stubište što vodi na kat, a s jugozap. strane četvrtasta zgrada koja je komunicirala s gornjim katom preko velikih bifora. Ta je prigradnja nakon XVI. st. bila odvojena od crkve a njezini ostaci uništeni 1930. Crkva *Sv. Vida*, porušena 1877, bila je križna građevina s kupolom kao i crkva *Sv. Križa* u Ninu. Crkva *Stomorice* (*Sv. Marija »de Pusterla«*) inačica je šesterolisnih predromaničkih crkava: ulazni krak, na kojemu se dizao zvonik, četverokutna je oblika. Crkva *Sv. Petra Staroga* zanimljiva je pregradnja prostora u produžetku prvotne starokršć. zgrade. Četvrtasti je prostor podijeljen dvama stupovima (ant. spoliji) i jednim pilastrom u dva broda i presvođen križnim svodovima. Dvije četvrtaste apside imaju polukupole s trompama. Premda malena, crkva *Sv. Lovre* iz XI. st. bogato je arhit. raščlanjena: središnji je prostor imao kupolu (sada porušena) i dva svoda. Svodove i kupolu u uskim bočnim brodovima podržavaju polukupole na trompama. Sa sjeverozap. strane prigradeno je predvorje, nad kojim se dizao zvonik. Crkva *Sv. Nediljice* iz istoga doba (porušena 1890) imala je bazilikalni oblik, križne svodove i apside u zidnoj masi. Na gradskoj periferiji (*Puntamika*) jedna ant. cisterna pregrađena je u predromaničku dvokatnu crkvu (danas u ruševinama). — U Zadru je iz toga doba očuvan velik broj ulomaka kamenoga crkv. namještaja, ukrašena karakterističnim pleternim ornamentom. Osobito su važni primjerci iz kasnijega razdoblja (XI. st.) s figuralnim kompozicijama biblijskoga sadržaja. Dva pluteja iz crkve *Sv. Nediljice*, proizašli iz iste radionice kao i ciborij iz katedrale s imenom

